

Nr 259.

Av herr **Thorberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, med förslag till lag om arbetstidens begränsning, får jag härmed föreslå följande ändringar i det med propositionen framlagda lagförslaget.

1 §.

Vid revision av arbetstidslagen år 1923 infördes bland undantagen från lagens tillämpning jämväl arbete med »upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ». Undantagsbestämmelsen motiverades bland annat med »att nämnda verksamhet i flera avseenden står jordbruket nära».

Att jämnställa upptagning av torv samt tillverkning av brännertorv och torvströ med jordbruksarbete är emellertid icke riktigt, ty detta arbete har intet samband med jordbruksarbetet. Arbetet inom torvindustrien utföres icke av jordbruksarbetare utan av arbetare, som äro anställda inom annat industriellt arbete de tider torvupptagning icke försiggår. Enligt mitt förmenande är arbetet inom torvindustrien av den beskaffenhet att arbetstidslagen bör tillämpas för detsamma. Visserligen är en del av arbetet, i synnerhet med upptagning av brännertorv, av säsongartad natur, men inom torvströindustrien sysselsättes även ett stort antal arbetare i kontinuerlig drift året om. I regel pågår arbetet vid brännertorvsupptagningen från april eller början av maj månad fram till slutet av augusti eller början av september månad; under gynnsamma väderleksförhållanden ännu längre. Att under denna tid utsträcka arbetstiden längre än till 8 å 8½ timmar per dag är icke tillrädligt, alldenstund arbetet är utomordentligt ansträngande. I för dessa arbeten upprättade kollektivavtal är arbetstiden även bestämd till 48 timmar per vecka, och arbetsgivarna ha ej vid avtalens upprättande eller förnyande ifrågasatt tillämpning av en längre arbetstid.

Även vid arbetet med vändning och kupning av torven, som till största delen utföres av kvinnliga och minderåriga manliga arbetare, tillämpas en arbetstid av högst 48 timmar per vecka. Deras arbete torde i allmänhet utföras under överinseende av någon därtill av arbetsledningen förordnad person och får således endast pågå under den i avtalen fastställda ordinarie arbetstiden. Inom torvströindustrien är det däremot ofta brukligt att arbetstiden fördelas på

annat sätt än den vanliga. Under den varmare årstiden utvecklas nämligen på mossarna en intensiv hetta, som vid vissa tillfällen nära nog omöjliggör för arbetarna att under dagens varmaste timmar utföra sitt ansträngande arbete, varför arbetstiden vid sådana tillfällen förlägges till dels tidigare på förmiddagen och dels senare på eftermiddagen. Emellertid överstiger icke den sammanlagda arbetstiden 8 à 8½ timmar per dag eller 48 timmar per vecka. Det synes mig därför oriktigt att ifrågavarande undantagsstadgande blivit infört i lagen.

4 § andra stycket.

I den nu gällande lagen om arbetstidens begränsning har förevarande stadgande följande lydelse:

»Bedrives arbetet med regelbunden skiftsindelning må annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst 3 veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.»

Detta stadgande innebär, att den eljest föreskrivna begränsningen av arbetstiden till högst 48 timmar i veckan och högst 9 timmar om dygnet bortfaller ifråga om skiftarbete och att arbetstiden vid dylikt arbete är begränsad allenast i genomsnitt för en period av högst 3 veckor.

Under förarbetena till det nu framlagda lagförslaget hava såväl socialstyrelsen som arbetsrådet framhållit, att förevarande stadgande lämnade möjlighet till missbruk. Arbetsrådet har sålunda anfört, att till dess kännedom vid skilda tillfällen kommit, att med stöd av ordalydelsen i berörda stadgande skiftarbete anordnats med tolv timmars arbetstid under 4 dagar i veckan. Arbetsrådet har i samband härmed för sin del uttalat den uppfattningen, att medgivandet i förevarande punkt av lagen allenast vore avsett att möjliggöra sådan omläggning av arbetstiden, som påkallades av den vanligen en gång i veckan återkommande skiftväxlingen.

Föredragande departementschefen har förklarat, att han givetvis måste biträda de båda ämbetsverkens uppfattning, att något borde åtgöras till förhindrande att förevarande medgivande missbrukades. I detta syfte har departementschefen, i nära anslutning till ett av arbetsrådet framlagt förslag, föreslagit sådan ändring av lagtexten, att i andra satsen av nu ifrågavarande stycke mellan orden »må» och »annan» infogades »i den mån så erfordras för skiftväxling».

Med den sålunda föreslagna ändringen synes lagstadgandet vara väl ägnat att tillgodose det behov av jämkning i arbetstiden, som vid skiftarbete i vissa fall kan föreligga, men samtidigt förhindra missbruk, som stå i strid med arbetstidslagens syfte.

Emellertid har Kungl. Maj:t, i anledning av vissa vid ärendets behandling i lagrådet framförda anmärkningar, låtit ånyo omarbета stadgandet ifråga. I det nu för riksdagen framlagda lagförslaget har ifrågavarande medgivande

sålunda utsträckt därhän, att detsamma skulle få utnyttjas »i den mån så erfordras för arbetets fördelning på skift av olika längd eller för förlängning av skift vid skiftväxling».

Med denna formulering skulle de av ämbetsverken och departementschefen angivna olägenheterna komma att kvarstå så gott som oförändrade. Arbetsgivarna skulle uppenbarligen allt fortfarande äga möjlighet att bedriva skiftarbete på skift av tolv timmars längd eller mera, och skiftarbetarna skulle sålunda alltjämt komma att ifråga om arbetstiden intaga en mindre skyddad ställning än övriga arbetare.

Lagrådet har framfört två särskilda anmärkningar mot departementschefens ursprungliga förslag. Den första innebär, att stadgandet i fråga med den föreslagna lydelsen knappast skulle få någon användning. Ty då arbetstiden icke i genomsnitt finge överstiga 48 timmar i veckan, kunde stadgandet, enligt lagrådets mening, icke få tillämpning å företag med helkontinuerlig drift, utan allenast i de fall arbetet vilade under söndagsdygnet.

Då skiftväxling givetvis kunde och säkerligen också plägade verkställas i samband med berörda avbrott i arbetets gång, uppstod det näppeligen något behov att i och för skiftväxlingen avvika från den normala veckoarbetstiden för något av skiftlagen.

Lagrådet har härvidlag visat sin okunnighet om förhållandena på arbetsplatserna, då lagrådet tydligen utgått från den oriktiga förutsättningen, att det icke skulle vara möjligt att bedriva helkontinuerligt arbete, utan att den genomsnittliga arbetstiden komme att överstiga 48 timmar i veckan. I verkligheten är en dylik anordning möjlig och har även i stor utsträckning kommit till användning i de fall, då ett arbete måste bedrivas kontinuerligt, men arbetsrådet icke funnit påkallat att medgiva undantag enligt 5 § 2:a mom. av nu gällande lag. Arbetstidens begränsning till i genomsnitt 48 timmar i veckan möjliggöres i dylika fall genom insättande av hjälpskift. En ofta använd form för arbetets anordnande är härvid användandet av ett s. k. hopande skiftlag, som i tur och ordning övertager ett arbetsskift från de övriga skiftlagen. I sådana fall torde det — i motsats till vad lagrådet förmenar — ofta nog bliva nödvändigt att för åstadkommande av en ändamålsenlig skiftväxling utsträcka arbetstiden såväl för dag som för vecka utöver eljest föreskrivna gränser, utan att likväl den genomsnittliga arbetstiden komme att överstiga 48 timmar i veckan.

Lagrådets andra anmärkning mot det av Kungl. Maj:t ursprungligen föreslagna stadgandet innebär, att detsamma icke skulle kunna tillämpas, där arbetet bedrivs i skift av olika längd, exempelvis 3 skift om respektive 7, 8 och 9 timmar. Då lagrådet tillmäter denna omständighet sådan vikt, att detsamma skulle kunna uppväga de påtalade olägenheterna, torde lagrådet ha utgått från den föreställningen, att en arbetstidsindelning med skift av olika längd skulle tillämpas i någon större utsträckning. Såvitt vi ha oss bekant är detta emellertid ingalunda förhållandet. I det fall en dylik skiftindelning

skulle förekomma torde den dock kunna inordnas under omtalade bestämmelse, ty en sådan skiftindelning synes utan olägenhet ha kunnat genomföras i flertalet utländska länder, vilkas lagar icke lämna möjlighet till arbetstidens utsträckning vid skiftarbete. Om åter en dylik omläggning av arbetsskiften i vissa fall skulle befinnas mindre lämplig, synas undantagsbestämmelserna i 5 § 4 och 5 mom. av lagen lämna möjlighet att erhålla nödig eftergift.

Under sådana förhållanden synes mig den av Kungl. Maj:t ursprungligen föreslagna lydelsen av förevarande stadgande vara den i alla avseenden lämpligaste.

5 § 5 mom.

Detta mom. anser jag bör ändras på sådant sätt, att överenskommelse om förlängt övertidsarbete, som av arbetsrådet skall kunna godkännas, skall vara träffad mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisation på platsen. Av arbetsrådets verksamhet torde framgå, att rådets hittills lämnade medgivanden till förlängt övertidsarbete oftast varit grundade på överenskommelser av ovan nämnt slag. Men det har dock i enstaka fall inträffat att en mindre arbetargrupp träffat överenskommelse med arbetsgivare om utförande av övertidsarbete, varigenom denna kommit i en undantagsställning gent emot andra arbetsgivare. Då det alltid ansetts vara fördelaktigt, att arbetsförhållandena äro enhetligt ordnade för arbetsgivare inom samma bransch på samma ort, synes det mig vara önskvärt, att omskrivna bestämmelse ändras så att överenskommelse om förlängt övertidsarbete skall vara träffad mellan arbetsgivarens och arbetarnas organisationer på platsen för att kunna av arbetsrådet godkännas.

7 § 2 och 3 mom.

Socialstyrelsen har framhållit de olägenheter, som varit förenade därmed, att den s. k. övertiden hittills varit begränsad per kalendermånad, under det arbetsgivarens arbetstids- och avlöningslistor, som ju i regel bilda underlaget för anteckningarna om övertiden, vanligen föras för perioder om en, två eller flera veckor. För avhjälpande av denna olägenhet har socialstyrelsen föreslagit, att vederbörande myndighet skulle erhålla befogenhet att medgiva tillstånd att beräkna övertiden för viss kortare tidrymd. Arbetsrådet har särskilt betonat de svårigheter vid övertidens beräkning, som uppstå för de talrika arbetsgivare, som erhållit arbetsrådets tillstånd att med avvikelser från eljest gällande bestämmelser allenast iakttaga den begränsning av arbetstiden, att densamma för en tidrymd av 4 veckor icke blir längre, än att den motsvarar 48 timmar i veckan. Då den i dess tillstånd angivna tidsperioden om 4 veckor och den för övertidsarbete gällande tidsperioden om en kalendermånad icke täcka varandra, komme såväl arbetsgivaren som inspektionsmyndigheten att sakna möjlighet att avgöra, huruvida bestämmelserna om övertidens begränsning riktigt tillämpats. Arbetsrådet, som funnit socialstyrelsens nyssnämnda förslag vara ur praktisk synpunkt mindre tillfredsställande, har för sin del

föreslagit, att tidsperioderna för övertidsberäkningen måtte ändras till 4 veckor, och i anslutning därmed hemställt, att övertidens begränsning till »50 timmar under loppet av en kalendermånad» måtte utbytas mot »48 timmar under loppet av 4 veckor».

Föredragande departementschefen har i förevarande hänseende närmast anslutit sig till socialstyrelsens förslag och som skäl därför bl. a. anført, att den av nämnda ämbetsverk föreslagna anordningen skulle medgiva beräkning av övertiden även för annan kortare tid än fyra veckor, exempelvis två, som utgjorde en mycket vanlig avlöningsperiod. Emellertid skall, enligt det nu framlagda lagförslaget, bestämmelsen om övertidens begränsning till 50 timmar per kalendermånad kvarstå, men arbetsgivaren äger rätt att, med iakttagande av motsvarande begränsning, utan särskilt tillstånd beräkna övertiden för kortare tidrymd än kalendermånad. I sådant fall skulle det allenast åligga arbetsgivaren att på förhand i övertidsjournal eller motsvarande handling göra anteckning om dagen, då dylik övertidsberäkning skulle börja tillämpas, även om den tidrymd, för vilken beräkningen skulle ske.

Enligt min uppfattning skulle en dylik vidsträckt befogenhet för arbetsgivaren att själv bestämma perioden för övertidens beräkning vara ägnad att medföra synnerligen allvarliga olägenheter i avseende å möjligheten att öva kontroll över övertidsbestämmelsernas efterlevnad. Därest en effektiv kontroll i nu angivna hänseende verkligen skulle kunna ske, torde oundgängligen erfordras, att tidsperioden för övertidens beräkning liksom hittills blir enhetligt fastslagen i lagen men, på sätt arbetsrådet föreslagit, ändras från en kalendermånad till 4 veckor. För det framförda önskemålet att i stället få beräkna övertiden för kalendermånad eller för kortare tidrymd än 4 veckor torde icke kunna framföras bärande motiv. Skulle det oaktat riksdagen anse sådant stadgande önskvärt, bör arbetsrådet erhålla befogenhet att efter ansökan av vederbörande arbetsgivare lämna medgivande därtill, efter prövning i varje särskilt fall.

Vid tillfällen då övertidsarbete förekommer, torde detta i allmänhet uttagas under de fem första söckendagarna i veckan och endast undantagsvis på lördagar. Det synes därför vara tillräckligt, att i 2 mom. medgivna rätten till övertidsarbete bestämmas till allenast 40 timmar under fyra veckor.

I fråga om bestämmelserna i 3 mom. synes det vara tillräckligt och lämpligt, att däri omförmälda arbetstid bestämmas till högst 28 timmar under loppet av 4 veckor och högst 120 timmar under loppet av ett kalenderår.

11 §.

I 1 mom. i denna § är införd bestämmelse om rätt till utökad arbetstid för arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse. Då den arbetstid lagen medgiver, tillika med det övertidsarbete, som lagen tillåter, måste anses tillfyllest för ifrågavarande arbetsföretag och då det ej utan våda för berörda arbetares hälsa torde kunna medgivas längre arbetstid, synes detta stadgande böra utgå.

I anslutning till vad ovan anförts får jag hemställa, att förslaget till lag om arbetstidens begränsning må i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

1 § punkt f.

Att ifrågavarande stadgande måtte utgå.

4 § andra stycket.

Bedrives arbete med regelbunden skiftindelning, må, i den mån så erfordras för skiftväxling, annan arbetstid än nyss angivits tillämpas, såvitt därigenom icke uppkommer längre sammanlagd arbetstid för en tidrymd av högst tre veckor, än att den motsvarar 48 timmar i veckan.

5 § 5 mom.

Undantag må ock av arbetsrådet medgivas, då det av uttalande av arbetarnas fackliga sammanslutning eller sammanslutningar framgår, att det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av undantaget, finna detsamma önskvärt och arbetstiden ej därigenom kommer att oskäligt utsträckas.

7 § 2 mom.

Finner arbetsgivare i annat fall, än som avses i 6 § 1 mom., med hänsyn till särskilt förhållande påkallat att använda arbetare till arbete utöver tid, som anges i 4 § eller kan hava bestämts med stöd av 5 § eller 6 § mom. 2, vare därtill berättigad i avseende å arbetare, som fyllt aderton år, för högst 40 timmar under loppet av fyra veckor, dock icke mer än 200 timmar under loppet av ett kalenderår.

7 § 3 mom.

Är ytterligare eftergift av trängande behov påkallat, må sådan, dock för högst 28 timmar under loppet av 4 veckor och 120 timmar under loppet av ett kalenderår, meddelas av arbetsrådet.

11 § 1 mom.

Att ifrågavarande stadgande måtte ur lagförslaget utgå.

Stockholm den 2 mars 1926.

Arvid Thorberg.